

УДК 090.1:027.7:378.650.2(477.81-21)

А. В. Крива,

директор Наукової бібліотеки
Національного університету водного господарства та природокористування,
вул. Олекси Новака, 75, м. Рівне, 33000, Україна,
тел.: (0362) 63 44 10
e-mail: a.v.kriva@nuwm.edu.ua

В. Є. Перелигіна,

завідувач відділу Наукової бібліотеки
Національного університету водного господарства та природокористування,
вул. Олекси Новака, 75, м. Рівне, 33000, Україна,
тел.: (0362) 63 44 10
e-mail: v.e.pereligina@nuwm.edu.ua

Н. В. Тарасюк,

завідувач сектора Наукової бібліотеки
Національного університету водного господарства та природокористування,
вул. Олекси Новака, 75, м. Рівне, 33000, Україна,
тел.: (0362) 63 44 10
e-mail: n.v.tarasiuk@nuwm.edu.ua

Л. М. Ступчук,

бібліотекар Наукової бібліотеки
Національного університету водного господарства та природокористування,
вул. Олекси Новака, 75, м. Рівне, 33000, Україна,
тел.: (0362) 63 44 10
e-mail: l.m.stupchuk@nuwm.edu.ua

ІСТОРІЯ ТА ШЛЯХИ СТВОРЕННЯ ФОНДУ ЦІННОЇ ТА РІДКІСНОЇ ЛІТЕРАТУРИ У НАУКОВІЙ БІБЛІОТЕЦІ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ВОДНОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Фонд цінної і рідкісної літератури Наукової бібліотеки НУВГП нараховує близько чотирьох тисяч примірників. В основу його комплектування покладений принцип загальнокультурної, наукової та естетичної значущості. Фонд поповнюють також документами, які набули значення унікальних джерел і пов'язані з історією університету, профілем підготовки фахівців. З недавнього часу ознайомитися з виданнями можна також у загальнодоступному репозиторії навчального закладу.

Ключові слова: цінна і рідкісна література, фонди, стародруки, історичні, унікальні, бібліотека, репозиторій.

Згідно з рекомендаціями ЮНЕСКО документи, які мають непересічну цінність для громади, культури й науки в цілому, мають не лише відповідно зберігатися, а й бути доступними для ознайомлення. У Науковій бібліоте-

ці Національного університету водного господарства та природокористування (НУВГП) відбувається оцифрування цінних та рідкісних книг. Їх можна почитати, зайшовши на сторінку університетського репозиторію <http://ep3.nuwm.edu.ua> – за назвами чи роком розміщення. Таким чином, ці книги стають доступними для ознайомлення і прочитання усім, хто ними зацікавиться. А вже користування паперовими раритетними виданнями неодмінно призводитиме до їхнього псування, а то й нищення.

Яким чином саме ці рідкісні книги потрапили до Наукової бібліотеки НУВГП? Кілька слів про історію навчального закладу, який нещодавно відзначив своє сторіччя. Історія бібліотеки, зокрема, фонду цінної та рідкісної літератури, тісно з нею пов'язані.

Наукова бібліотека Національного університету водного господарства та природокористування заснована 1 вересня 1915 р. у складі Київського середнього сільськогосподарського гідротехнічного училища. Спочатку учні користувалися бібліотекою Київської Політехніки. Поступово при кожному класі збиралися посібники з фахових дисциплін, які використовували під час вивчення матеріалу. Спеціальних навчальних посібників в училищі не було. Викладачі-предметники адаптували матеріал для учнів із наукової літератури. Після жовтневого перевороту та впродовж громадянської війни фахова література практично не видавалася, доводилося користуватися тими книжками, які були видані до 1917 р.

У серпні 1920 р. училище реформували в меліоративне відділення Київського сільськогосподарського технікуму (КСГТ), учні якого користувалися бібліотекою Київського сільськогосподарського музею, що знаходився у приміщенні теперішнього Маріїнського палацу. Завідувачем музею і бібліотеки був Г. Махів, в майбутньому визначний ґрунтознавець і вчений зі світовим іменем.

1922 р. – на базі відділення Київського сільськогосподарського технікуму створено Київський меліоративний технікум (КМТ). Під час реорганізації навчального закладу бібліотеці було передано частину бібліотечного фонду від КСГТ (понад 900 книжок). У 1930 р. на базі меліоративного факультету КСГТ організовано Київський інженерно-меліоративний інститут (КІМІ). Бібліотечний фонд КІМІ містив у собі видання для шкіл (літературу для робітфаку). Для бібліотеки з читальною виділено приміщення на вул. Рейтерська, 37.

Під час Великої Вітчизняної війни будівлі інституту дуже постраждали, а книжковий фонд був майже повністю втрачений. Понад 100 000 томів технічної, соціально-економічної та художньої літератури впродовж трьох днів були спалені німцями у внутрішньому дворі бібліотеки.

Заново бібліотека відкрилася у відновленому інституті 2 березня 1944 р. Першоосною її фонду стали надходження із державного резерву й дарчі вклади викладачів інституту, наукових працівників міста. В розшукуванні й придбанні навчальної та наукової літератури брав участь увесь колектив інституту. Станом на 1947 р. бібліотека інституту вже мала 26 722 томи.

У 1959 р. бібліотека разом з інститутом, який одержав нову назву – Український інститут водного господарства, переведена до м. Рівного. Її фонд складався із 91 тис. примірників.

У 1996 р., при перевірці фонду бібліотеки, її працівники виявили стару, списану літературу кінця XIX – початку XX ст. З того часу і виникла ідея створити фонд цінної та рідкісної літератури. Фахівці бібліотеки розробили «Інструкцію з формування фонду цінних і рідкісних видань», на основі якої й було відібрано літературу та розпочав свою діяльність сектор цінної і рідкісної літератури при Науковій бібліотеці Національного університету водного господарства та природокористування (НУВГП).

Фонд цінної і рідкісної літератури Наукової бібліотеки НУВГП на сьогоднішній день нараховує близько чотирьох тисяч примірників видань. Даний фонд комплектується всіма видами та типами вітчизняних та іноземних видань. Його поповнюють також документами, які набули значення унікальних джерел та пов'язані з історією університету, з галузями відповідного профілю підготовки фахівців у навчальному закладі та дарунками ветеранів університету.

За хронологічним принципом до фонду цінної і рідкісної літератури належать документи, видані до 1945 р. і раніше. Фонд розставлений за систематично-алфавітною системою. Для індивідуального обліку цінної і рідкісної літератури ведеться «Картотека рідкісних і цінних документів».

Склад фонду відображений в електронному каталозі та Цифровому репозиторії.

Щороку все менше людей знаходять час для відвідин бібліотек з метою пошуку інформації, а частіше використовують пошукові системи, електронні каталоги, цифрові архіви. Щоб стати важливим джерелом знань, бібліотека мусить бути доступною і оперативно реагувати на читацькі потреби. Бібліотека повинна виконувати й іншу функцію – надійно зберігати наявні фонди, що особливо актуально для рідкісних та цінних видань.

Деякі з цих документів існують в єдиному екземплярі, однак є затребуваними не лише українськими дослідниками і науковцями, але й фахівцями з-за кордону. Щоправда, час та людський фактор негативно позначаються на фізичному стані цих матеріалів, а тому доступ до них дуже обмежений.

Використання ж оцифрованих книг допомагає зберегти оригінали, захистити від повної втрати, одночасно задовольняючи потребу користувачів у доступі до них.

У відділі інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення з 2015 р. проводиться оцифрування книг. Вже відскановані книги бібліотеки до 1900 р. Наступний етап – книги до 1917 р.

Всього відскановано понад 20 000 сторінок (69 книг). Великих карт в книгах – 207.

Всі книги виставлені в репозиторій університету, і рекламуються через мережу Facebook на бібліотечній та університетській сторінках.

На жаль, старовинні книги, які скануються, і так часто пошкодженні, а для сканування оператор змушений розкривати палітурку дуже сильно, і корінець книги та зшивка самих листів пошкоджується. Для швидкого та якісного сканування книг, без втрати їх цінності, бібліотека планує закупити безконтактний сканер.

Фонд цінної і рідкісної літератури розташований в окремому приміщенні, до якого не допускаються сторонні особи, адже головним принципом при використанні цього фонду є пріоритети збереженості над доступністю. Користування фондом здійснюється за «Правилами користування фондом цінної і рідкісної літератури» та «Правилами користування бібліотекою». Документи з фонду видаються читачам на умовах користування в загальний читальний зал Наукової бібліотеки.

У 2009 р. працівники Інформаційно-бібліографічного відділу бібліотеки видали першу частину бібліографічного покажчика «Цінні та рідкісні видання у фондах НУВГП», у якому представлені матеріали, що знаходяться у фондах НУВГП за період 1884–1945 рр. з питань гідротехнічного будівництва, основ фундаментів, тунелів, будівництва мостів, дорожньої справи, будівництва підземних споруд, санітарної техніки. [іл.1]. В 2013 р. – другу частину покажчика «Цінні та рідкісні видання у фондах НУВГП». У ньому представлені матеріали що знаходяться у фондах НУВГП за період 1884–1945 рр. з питань математики, геометрії, фізики, загальної механіки, геології, метеорології, гідрології, ботаніки.

Іл. 1

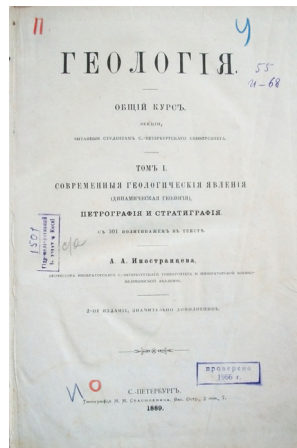
Основними напрямками діяльності сектору цінної і рідкісної літератури є: формування, зберігання та вивчення фонд рукописів, стародруків, рідкісних та цінних видань; задоволення читацьких запитів шляхом видачі документів у загальний читальний зал, виконання бібліографічних та тематичних довідок за тематикою сектору.

Варто зауважити, що фонд цінної і рідкісної літератури зберігає багато книжкових пам'яток, що яскраво відображають історію розвитку вітчизняної та зарубіжної науки й техніки та є достатньо цінним і для науковців, і для студентів. Серед книг можна виділити унікальні книжкові видання; окремі курси з технічних дисциплін; багатотомні збірки наукових праць; рідкісні підручники ХІХ ст.; роботи вітчизняних і світових класиків науки й техніки, а також словники й довідкові видання.

Деякі наукові та навчальні видання особливо цікаві ще й тим, що складаються з лекцій, які вчені читали своїм студентам, і дають уявлення про тодішній університетський курс з даної дисципліни. Наприклад: Иностранцев А. А.

«Геологія. Общий курс лекцій, читання студентамъ С.-Петербургскаго университета» [4]. [іл. 2]

Автор книги – Олександр Олександрович Іностранцев – відомий російський геолог, професор Імператорського Санкт-Петербурзького університету й Імператорської Військово-медичної академії, член-кореспондент Петербурзької академії наук. Автор понад 180 наукових робіт, найвідомішою з яких є значений підручник з геології, за яким навчалося не одне покоління студентів Російської імперії. Між іншим, учитель добре відомого нашим студентам і науковцям вченого-грунтознавця В. В. Докучаєва. Зі своїми студентами професор спілкувався не лише в аудиторіях, він часто проводив з ними польові дослідження, у тому числі, вивчав корисні копалини в Криму та на Донбасі.

Іл. 2

Підготувати підручник науковця, як зазначено в передмові, спонукала насамперед відсутність у російській геологічній літературі видань, що відповідали б університетському курсу. Основу підручника, як і більшості навчальних видань того часу, склали лекції, які читали студентам. Зокрема, професор Іностранцев викладав студентам Санкт-Петербурзького університету. Автор також посилається на низку цікавих іноземних видань, які могли бути корисними при підготовці до університетських занять, та літературу, яку сам використав при підготовці підручника.

До фонду цінних і рідкісних видань також входять іноземні та вітчизняні стародруки.

Наприклад, унікальна праця з хімії доцента кафедри землеробної хімії в Гейдельберзькому університеті Адольфа Майера «Учебникъ земледельческой химии: в сорока лекциях. Ч. 1.» 1871 р. [8]. [іл. 3]

Не менш цікава праця з прикладної механіки: С. Гуржеевъ «Прикладная механика», 1888 р. [3]. [іл. 4]

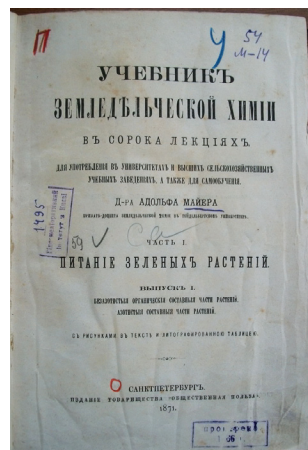
Праці з гідрології та гідротехнічних споруд:

И. Полимпсестов «Объ устройстве водохранилищ въ степяхъ Юга-Росии, 1867 р. [9]; [іл. 5]

«Наши водяные пути сообщения и ихъ нужды», 1888 р. [7]. [іл. 6]

Ці книги дають уявлення про тогочасне ставлення суспільства до судноплавства, розміри наших судноплавних рік і склад річкового флоту.

А ось математичні науки представлені такими роботами:

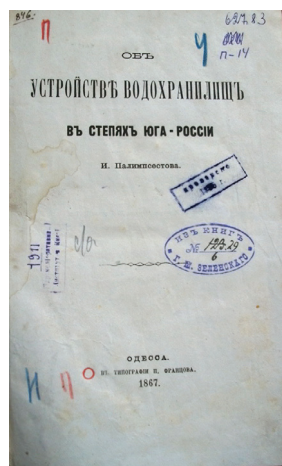

Іл. 3

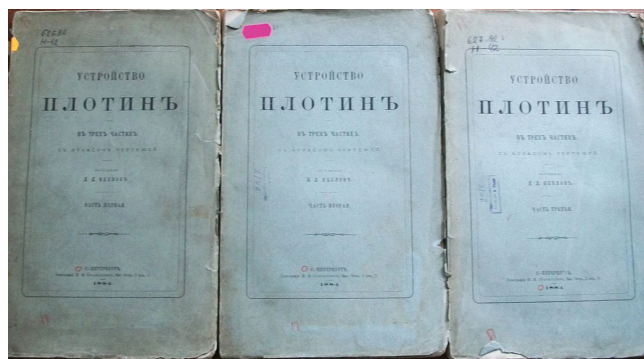

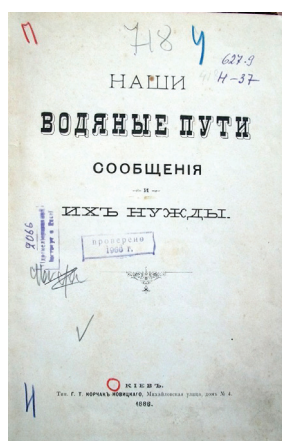
Іл. 4

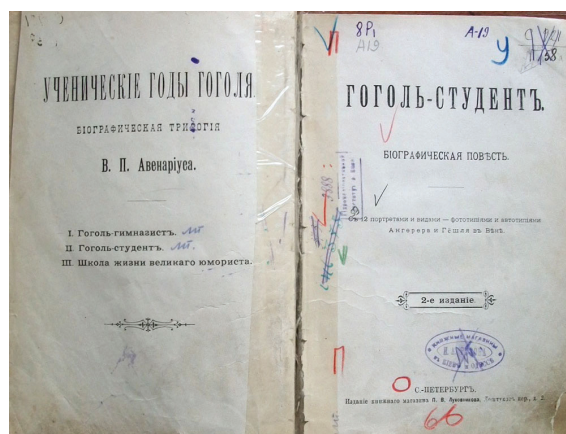
Іл. 5

Іл. 7

Іл. 6

Іл. 8

Е. Пржевальский «Прямолинейная тригонометрия и собрание тригонометрических задач», 1884 р. [10];

Н. Н. Маракуева «Элементарная алгебра: Курс сес- тиматический: в 2-х частяхъ», 1888 р. [5].

Унікальним є й наступні видання:

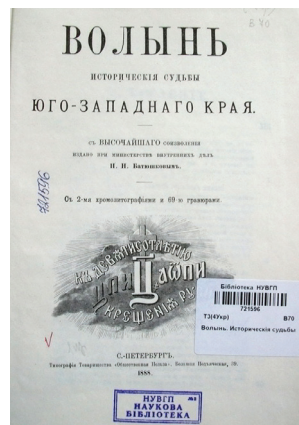
Д. Д. Неелов «Устройство: в 3-х частях с атласом черчений», 1884 р. – це видання дає нам уявлення про розвиток технологій та ремесл на початку ХІХ ст. [6]. [іл. 7]

Окрім видань технічного напрямку, у фонді представ- лена література з питань архітектури й мистецтв, худ- ожні твори та мемуари. Наприклад, такі цікаві книги, як: М. Е. Романовичь «Гражданская архитектура. Части зданий». Т. 1., 1903 р. [11]; періодичне видання: «Стро- итель: Вестник архитектуры, домовладения и санитар- ного зодчества», 1903 р. (видавався 2 рази в рік); біо- графічна повість «Гоголь-студент», 1897 р. [1]. [іл. 8]

Цікавою в історичному плані є книга «Волинь. Исторические судьбы Юго-Западного края», 1888 р., яка містить багато цікавих історичних фактів Волинського краю [2]. [іл. 9]

Гадаємо, серед книг, представлених у фонді, зможе знайти для себе щось особливе й цікаве будь-який представник університету – від досвідченого науковця до студента. У кожного ж своє коло зацікавлень.

Минають десятиліття. Дуже швидко і наша сучасність стане історією. І якими б зручними не були сучасні електронні носії інформації, бібліотеки повинні зберігати книжкові пам'ятки, які сучасники отримали від попередніх поколінь, примножувати їх і передавати майбутнім поколінням, а також, за допомогою книжкової спадщини, підвищувати історичну й культурну самосвідомість своїх читачів.

Іл. 9

Список використаних джерел та літератури:

1. *Авенариус В. П.* Гоголь-студент : биограф. повесть / В. П. Авенариус. – 2-е изд. – СПб. : изд. книж. магазина П. В. Луковникова, 1897. – 334 с. – Электрон. аналог печ. изд. – Режим доступа: <http://ep3.nuwm.edu.ua/5352/> (дата обращения: 08.08.2017). – Загл. с экрана.
2. *Волинь. Исторические судьбы Юго-Западного края* / под ред. Н. Н. Батюшкова. – СПб. : Обществ. Польза, 1888. – 414 с. – Электрон. аналог печ. изд. – Режим доступа: <http://ep3.nuwm.edu.ua/3792/> (дата обращения: 08.08.2017). – Загл. с экрана.
3. *Гуржеев С.* Прикладная механика / С. Гуржеев. – 2-е изд., перераб. и допов. – СПб. : изд. Л. Ф. Пантелейва, 1888. – 420 с. – Электрон. аналог печ. изд. – Режим доступа: <http://ep3.nuwm.edu.ua/3964/> (дата обращения: 08.08.2017). – Загл. с экрана.
4. *Иностранцев А. А.* Геология. Общий курс : лекции, читанные студентам С.-Петербургского университета / А. А. Иностранцев. – 2-е изд, допов. – СПб. : тип. М. М. Стасюлевича, 1889. – Т. 1 : Современные геологические явления (динамическая геология), петрография и стратиграфия. – 560 с. ; 1895. – Т. 2 : Историческая геология. – 536 с. – Электрон. аналог печ. изд. – Режим доступа: <http://ep3.nuwm.edu.ua/4405/> (дата обращения: 08.08.2017). – Загл. с экрана.
5. *Маракуев Н. Н.* Элементарная алгебра: курс систематический : в 2 ч. / Н. Н. Маракуев, – 1888. – Т. 1 : Элементарная алгебра. – 455 с. ; Т. 2 : Элементарная алгебра. – 510 с. – Электрон. аналог печ. изд. – Режим доступа: <http://ep3.nuwm.edu.ua/view/year/1888.html> (дата обращения: 08.08.2017). – Загл. с экрана.
6. *Неелов Д. Д.* Устройство плотин : в 3 ч. с атласом черт. / Д. Д. Неелов. – СПб. : тип. М. М. Стасюлевича, 1884. – Ч. 1 : Устройство плотин. – 320 с. ; Ч. 2 : Устройство плотин. – 452 с. ; Ч. 3 : Устройство плотин. – 306 с. – Электрон. аналог печ. изд. – Режим доступа: <http://ep3.nuwm.edu.ua/view/year/1884.html> (дата обращения: 08.08.2017). – Загл. с экрана.
7. *Наши водяные пути сообщения и их нужды.* – Киев : тип. Г. Т. Корчак-Новицкого, 1888. – 73 с. – Электрон. аналог печ. изд. – Режим доступа: <http://ep3.nuwm.edu.ua/3624/> (дата обращения: 08.08.2017). – Загл. с экрана.
8. *Майер А.* Учебник земледельческой химии: в сорока лекциях / А. Майер. – СПб. : Обществ. Польза, 1871. – Ч. 1 : Питание зеленых растений. – 274 с. ; 1875. – Ч. 2 : Теория земледелия. – 182 с. – Электрон. аналог печ. изд. – Режим доступа: <http://ep3.nuwm.edu.ua/4395/> (дата обращения: 08.08.2017). – Загл. с экрана.
9. *Палимпсестов И.* Об устройстве водохранилищ в степях Юга-России / И. Палимпсестов. – Одесса : в тип. П. Францова, 1867. – 226 с. – Электрон. аналог печ. изд. – Режим доступа: <http://ep3.nuwm.edu.ua/3875/> (дата обращения: 08.08.2017). – Загл. с экрана.
10. *Пржевальский Е.* Прямолинейная тригонометрия и собрание тригонометрических задач / Е. Пржевальский. – 3-е изд., испр. и допов. – М. : тип. Э. Лисснер и Ю. Роман, 1884. – 242 с. – Электрон. аналог печ. изд. – Режим доступа: <http://ep3.nuwm.edu.ua/4348/> (дата обращения: 08.08.2017). – Загл. с экрана.
11. *Романович М. Е.* Гражданская архитектура. Части зданий / М. Е. Романович. – СПб., 1903. – Т. 1. – 580 с.

Надійшла 28.07.2017 р.

А. В. Крива,

директор Научной библиотеки
Национального университета водного хозяйства и природопользования,
ул. Олексы Новака, 7, г. Ровно, 33000, Украина,
тел.: (0362) 63 44 10
e-mail: a.v.kriva@nuwm.edu.ua

В. Е. Перелигина,

заведующая отделом Научной библиотеки
Национального университета водного хозяйства и природопользования,
ул. Олексы Новака, 7, г. Ровно, 33000, Украина,
тел.: (0362) 63 44 10
e-mail: v.e.pereligina@nuwm.edu.ua

Н. В. Тарасюк,

заведующая сектором Научной библиотеки
Национального университета водного хозяйства и природопользования,
ул. Олексы Новака, 7, г. Ровно, 33000, Украина,
тел.: (0362) 63 44 10
e-mail: n.v.tarasiuk@nuwm.edu.ua

Л. М. Ступчук,

библиотекарь Научной библиотеки
Национального университета водного хозяйства и природопользования,
ул. Олексы Новака, 7, г. Ровно, 33000, Украина,
тел.: (0362) 63 44 10
e-mail: l.m.stupchuk@nuwm.edu.ua

ИСТОРИЯ И ПУТИ СОЗДАНИЯ ФОНДА ЦЕННОЙ И РЕДКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ В НАУЧНОЙ БИБЛИОТЕКЕ НАЦИОНАЛЬНОГО УНИВЕРСИТЕТА ВОДНОГО ХОЗЯЙСТВА И ПРИРОДОПОЛЬЗОВАНИЯ

Фонд ценной и редкой литературы Научной библиотеки НУВХП насчитывает около четырех тысяч экземпляров. В основу его комплектования положен принцип общекультурной, научной и эстетической значимости. Фонд пополняют также документами, которые приобрели значение уникальных источников и связаны с историей университета, профилем подготовки специалистов. Ознакомиться с изданиями с недавнего времени можно также в общедоступном репозитории учебного заведения.

Ключевые слова: ценная и редкая литература, фонды, исторические, уникальные, библиотека, репозиторий.

A. V. Kryva,

Director of the Scientific library
of National University of Water and Environmental Engineering,
75, Oleksa Nivak St., Rivne, 33000, Ukraine,
tel.: (0362) 63-44-10
e-mail: a.v.kriva@nuwm.edu.ua

V. Ye. Pereyhina,

Chief of the Department of the Scientific library
of National University of Water and Environmental Engineering,
75, Oleksa Nivak St., Rivne, 33000, Ukraine,
tel.: (0362) 63-44-10
e-mail: v.e.pereligina@nuwm.edu.ua

N. V. Tarasiuk,

Chief of the Sector of the Scientific library
of National University of Water and Environmental Engineering,
75, Oleksa Nivak St., Rivne, 33000, Ukraine,
tel.: (0362) 63-44-10
e-mail: n.v.tarasiuk@nuwm.edu.ua

L. M. Stupchuk,

Librarian of the Scientific library
of National University of Water and Environmental Engineering,
75, Oleksa Nivak St., Rivne, 33000, Ukraine,
tel.: (0362) 63-44-10
e-mail: l.m.stupchuk@nuwm.edu.ua

**HISTORY AND WAYS OF FOUNDATION OF THE FUNDS
OF VALUABLE AND RARE LITERATURE OF NATIONAL
UNIVERSITY OF WATER AND ENVIRONMENTAL ENGINEERING**

Summary

Fund of valuable and rare literature of the Scientific Library of National University of Water and Environmental Engineering enrolls more than four thousand copies. The basis for its acquisition is the principle of general cultural, scientific and aesthetic significance.

This fund is completed with all categories and types of national and foreign publications. It is also fulfilled with documents that have gained the status of unique sources and is related to the history of the university, and with directions of the corresponding profile of training of specialists in educational and research institution. According to the chronological principle, the fund of valuable and rare literature includes documents issued before 1945 and earlier. There are bookshops which reflect the history of the development of national and foreign science and technology and are reasonably valuable both for scientists and students. Here can be distinguished: unique book editions; separate courses in technical disciplines; multi-volume collections of scientific works; rare 19th-century textbooks; works of

domestic and world classics of science and technology, as well as dictionaries and reference publications. The fund is arranged in a systematic alphabetical system. For the individual account of valuable and rare literature, “Card of rare and valuable documents” is conducted. The composition of the fund, as it receives, is displayed in the electronic catalog of the library. Recently, you can also read publications in the public repository of the educational institution.

Key words: valuable and rare literature, foundation, old books, historical, unique, library, repository.

Reference

- [1] Avenarius V. P. *Gogol – student* [*Gogol – the student*]. Sankt-Peterburg, 1897, 334 p. Available at: <http://ep3.nuwm.edu.ua/5352/>.
- [2] *Volyn. Istoricheskie sudby Yugo-Zapadnogo kraja* [*Volhynia. Historical destiny of the South West district*]. Sankt-Peterburg, 1888, 414 p. Available at: <http://ep3.nuwm.edu.ua/3792/>.
- [3] Gurzhev S. *Prikladnaya mekhanika* [*Applied Mechanics*]. Sankt-Peterburg, 1888, 420 p. Available at: <http://ep3.nuwm.edu.ua/3964/>.
- [4] Inostrantsev A. A. *Geologiya. Obshchiy kurs: leksii, chitannye studentam S.-Peterburgskogo universiteta* [*Geology. General course: lectures, delivered for students of Saint Petersburg University*]. Sankt-Peterburg, 1889, vol. 1: Sovremennyye geologicheskie yavleniya (dinamicheskaya geologiya), petrografiya i stratigrafiya [Modern geological events (dynamical geology), petrography and stratigraphy], 560 p.; 1895, vol. 2: Istoricheskaya geologiya [Historical geology], 536 p. Available at: <http://ep3.nuwm.edu.ua/4405/>.
- [5] Marakuev N. N. *Elementarnaya algebra: kurs sistematischeskiy* [*Elementary algebra: systematic course*]. 1888, vol. 1: Elementarnaya algebra [Elementary algebra], 455 p.; vol. 2: Elementarnaya algebra [Elementary algebra], 510 p. Available at: <http://ep3.nuwm.edu.ua/view/year/1888.html>.
- [6] Neelov D. D. *Ustroystvo plotin* [*Dam organization*]. Sankt-Peterburg, 1884, pt. 1: Ustroystvo plotin [Dam Organization], 320 p.; pt. 2: Ustroystvo plotin [Dam Organization], 452 p.; pt. 3: Ustroystvo plotin, 306 p. Available at: <http://ep3.nuwm.edu.ua/view/year/1884.html>.
- [7] *Nashi vodyanye puti soobshcheniya i ikh nuzhdy* [*Our waterways of communication and their needs*]. Kiev, 1888, 73 p. Available at: <http://ep3.nuwm.edu.ua/3624/>.
- [8] Mayer A. *Uchebnik zemledelcheskoy khimii: v soroka leksiyakh* [*Textbook of agriculture chemistry: in forty lectures*]. Sankt-Peterburg, 1871, pt. 1: Pitanie zelenykh rasteniy [Nutrition of green plants], 274 p.; 1875, pt. 2: Teoriya zemledeliya [The theory of agriculture], 182 p. Available at: <http://ep3.nuwm.edu.ua/4395/>.
- [9] Palimpsestov I. *Ob ustroystve vodokhranilishch v stepyakh Yuga-Rossii* [*About arrangement of reservoirs in the steppes of the South Russia*]. Odessa, 1867, 226 p. Available at: <http://ep3.nuwm.edu.ua/3875/>.
- [10] Przhevalskiy Ye. *Pryamolineynaya trigonometriya i sobranie trigonometricheskikh zadach* [*Rectilinear trigonometry and collection of trigonometric problems*]. Moskva, 1884, 242 p. Available at: <http://ep3.nuwm.edu.ua/4348/>.
- [11] Romanovich M. Ye. *Grazhdanskaya arkhitektura. Chasti zdaniy* [*Civil architecture. Parts of buildings*]. Sankt-Peterburg, 1903, vol. 1, 580 p.